

Назаренко Олена Василівна,
Київський національний університет технологій та дизайну
доцент кафедри іноземних мов
кандидат педагогічних наук

*Ідеї гуманістичної педагогіки у працях вчених Київського інституту
народної освіти*

Українська й зарубіжна педагогіка початку ХХ століття була зосереджена на глибокому вивченні природи дитинства та шляхів формування особистості впродовж усього життя, тому центром навчально-виховного процесу стала дитина, а не вчитель чи навчальний матеріал. Вивчення публікацій 20-30-х років показало, що гуманістичний характер мали дослідження багатьох вчених Київського Інституту народної освіти (ІНО), які зосередились на пошуках оптимальних шляхів до серця та розуму вихованців, у кожному з яких вони бачили унікальну та неповторну особистість.

Одним із перших українських педагогів-гуманістів був Я.Ф.Чепіга. Він радив педагогам намагатись зрозуміти складний дитячий світ, глибоко та всебічно вивчаючи дитину. У педагогічних працях Я. Ф. Чепіги на першому місці - любов до вихованців, повага до їх інтересів, бажань, думок. Таке ставлення передбачає визнання дитячої індивідуальності, адже кожна дитина розвивається залежно від вроджених і набутих властивостей. Гуманістично спрямоване навчання та виховання передбачає стимулювання учнів до творчості, уникаючи нав'язування, створюючи умови для удосконалення дитини, діючи при цьому «непомітно і радикально», писав учений. Виховання слід здійснювати не правилами чи наказами, а прикладами і зразками, в першу чергу особистими, які матимуть глибокий та одночасно м'який вплив. Дитина в системі поглядів педагога-гуманіста є активним учасником педагогічного процесу, тому Я. Ф. Чепіга підкреслював, що знання, здобуті дітьми в процесі власних пошуків, мають більшу цінність. Педагог є організатором процесу розвитку дитини, він спрямовує її життєву енергію на правильний шлях, глибоко розуміючи право вихованців на вільний розвиток [5].

Навчання і виховання, побудоване на засадах гуманізму, передбачає розвиток творчого потенціалу, вважав С. А. Ананьїн, так як був переконаний, що естетичні потреби та творчі прагнення властиві кожній людині, і завдання вчителя – розвинути їх, сприяючи розкриттю багатьох талантів. Тому, піклуючись про інтелектуальне, моральне зростання особистості, не слід забувати і про естетичне виховання.

Гуманне ставлення педагога до учнів, за Ананьїним, виявляється в тому, що він «любить дітей, говорить їм правду, вміє бути, як дитя; має юнацьку віру в гарне майбутнє, перемогу добра над злом». Вчителеві важливо визнавати неповторність кожного учня в класі, вміти віднайти та розвивати його найяскравішу здібність [1].

Гуманістичні ідеї Г. С. Костюка реалізувались в індивідуалізованому підході до учнів. Вчений доводив, що успіху в навчанні неможливо досягти, орієнтуючись на «середнього» учня. Лише при урахуванні індивідуальних особливостей можна забезпечити максимальний розвиток особистості. Вчитель повинен однаково приділяти увагу як відмінникам, так і слабким учням, вивчати причини відставання, надавати індивідуальну допомогу, стимулювати успіхи дітей, зберігаючи віру в свої сили та бажання збільшувати свої досягнення [2].

Необхідність особистісного підходу до вихованців підкреслював О. Ф. Музиченко, який радив підбирати навчальний матеріал з урахуванням їх інтересів і потреб. Великого значення вчений надавав теплим, дружнім стосункам між учителем та учнями, що сприятиме кращому знайомству з індивідуальністю кожного, з його здібностями, душевними настроями. Вчитель організовує діяльність учня так, щоб він зацікавився, надає необхідну допомогу, зберігши при цьому максимум його самостійності. Під час спілкування з вчителем учні діляться враженнями, вчаться вільно висловлювати свою точку зору, мають право на власну думку. Педагог-гуманіст сприяє виявленню творчої активності учнів, підтримує почуття успіху, радості від самостійності відкриття [3].

На гуманістичному підході до учнів під час уроку-лекції акцентовано увагу в праці педагога-методиста В. І. Помагайби. Лекція має сприяти розвитку

особистої думки та власної моральної позиції, вона не є монологом вчителя, а будується таким чином, щоб підтримувався зворотній зв'язок. Тобто в центр своїх лекцій педагог має ставити особистість слухача, а не зміст курсу, що вивчається. Зближення викладачів та студентів можна досягти елементами розмови, доброзичливістю лектора, залученням студентів до активної співпраці [4].

Важливою умовою гуманістичної спрямованості навчання є рівноправність, співробітництво всіх учасників навчально-виховного процесу з метою забезпечення освіченості, розвитку, вихованості учня. В. І. Помагайба вважав, що групові форми організації навчання можуть бути ефективними лише при урахуванні індивідуальності учня, саме тому не схвалював захоплення бригадно-лабораторним навчанням, при використанні якого відсутній розвиток особистості в колективі, відсутня взаємодія вчителя з учнями.

Таким чином, праці викладачів Київського ІНО є важливим джерелом ідей гуманізації навчання та виховання, які є особливо актуальними для сучасної педагогічної науки. І хоч такі ідеї не завжди виступали на перший план, зважаючи на заідеологізованість змісту освіти (особливо в 30-х роках ХХ ст.), та все ж очевидним є те, що найвищою цінністю для педагогів інституту завжди була дитина, яка має право вільний розвиток та прояв своїх здібностей.

Джерела:

1. Ананьїн С. А. Естетичне виховання / С. А. Ананьїн // Шлях освіти. – 1922. – №2. – С. 89–105, №3. – С. 36–70.
2. Костюк Г. С. Про індивідуальний підхід до учнів у навчальній роботі / Г. С. Костюк // Комуністична освіта. – 1937. – № 8. – С. 52–64.
3. Музиченко О. Ф. Проблемы комплексности в Германии и у нас / О. Ф. Музиченко // Путь просвещения. – 1924. – № 4–5. – С. 68–106.
4. Помагайба В. І. Аналіза техніки шкільної лекції / В. І. Помагайба // Українська науково-дослідна кафедра педології. Збірник праць. Том 1. – К., 1930. – С. 31–77.
5. Чепіга Я. Ф. Переймання / Я. Ф. Чепіга // Путь просвещения. – 1922. – № 6. – С. 124–134.